Nr. 117 Sibiiu, Sâmbătă 2/14 Novembre 1891. XXXIX

TELEGRAFUL ROMAN.

Apare Marţia, Joia şi Sâmbăta.

ABONAMENTUL:
Pentru **Sibiiu** pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru **monarchie** pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru **streinătate** pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente şi inserţiuni a se adresa la
Administraţiunea tipografiei archidiecesane Sibiiu, strada Măcelarilor 37.
Corespondenţele sunt a se adresa la
Redacţiunea „Telegrafului Român“, strada Poplăcei Nr. 37
Epistole nefrancate se refusă. — Articulii nepublicaţi nu se înapoiază

INSERŢIUNILE:
Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori 15 cr. rêndul cu litere garmond — şi timbru de 30 cr pentru fie-care publicare.

Sibiiu, în 1 Novembre.

De câte ori se întrunesc delegaţiunile, presa opoziţională totdeuna dă alarm contra armatei comune.

An de an se repeţesc plângerile contra acestei instituţiuni, pentru care după părerea fraţilor magiari să speséză prea mult.

Constatăm şi noi, că, în adevăr, sporirea bugetului ministrului de rĕrboiu an de an, este un semn rĕu.

Militarismul apasă ca plumbul cel greu asupra capetelor cetăţenilor contribuabili, şi, până ce congresul de pace în formă platonică deliberéză în Roma, delegaţiunile întrunite la Viena vor vota de bună sémă şi creditul de preste 4 milióne mai mult ca anul trecut pentru trebuinţele armatei.

Li să spune adecă celor din delegaţiuni, că vecinii sunt înarmaţi din tălpi până în crescet, li se spune, că nu să scie óra în care armata are să-şi facă datorinţa şi e greu unui ministru, fie el chiar şi ministru unguresc să se opună cererilor ministrului de rĕsboiu, cu atât mai greu este unui deputat, membru al delegaţiunei, ca să ia asupraşi responsabilitatea pentru nevotarea creditului cerut.

Puţină gură însă tot trebue să facă membrii delegaţiunei şi aici spre onóre fie le ḑis, fac şi cei din partidul guvernamental, ca şi cei din opoziţie, ca pe urmă cu toţii să voteze bugetul.

Aşa a fost de un pătrariu de secol incóce, n'are să fie ĕst an altmintrea.

Ca să nu li se impute aici acasă, că nu au reclamat în Viena drepturile ungurilor, apoi fac interpelaţii, de ce nu s'a denumit la ministeriul de esterne un magiar, de ce nu se ridică o academie militară aici ca cea din Wiener Neustadt, de ce nu sciu oficerii vorbi unguresce, de ce nu au trimis pe căpitanul Uselac în vre-o temniţă undeva, şi după ce la tóte aceste primesc asigurări, că li se va face pe voiă, apoi triumfând, să reintorc toţi dela Viena şi pământul să întórce mai departe în jurul osiei sale.

Tótă instituţiunea delegaţiunilor este numai o formalitate gólă. Premerg adecă înainte de a se întruni delegaţiunile conferinţe de ministri şi ministrii de finanţe ai ambelor ţĕri, cioplesc cât pot şi reduc până la un punct óre care pretensiunile ministrului de rĕsboiu, ca anul viitor să i le voteze, căci altcum nu merge şi nu póte merge.

Delegaţii magiari însă nu atât pentru resultate se svêrcolesc, ci mai mult, ca alegătorii să-i preamăréscă şi să le laude curagiul şi cunoscinţele în cele militari şi cele ale afacerilor esterne.

Supĕrarea cea mare li o causéză fără îndoélă spiritul ce domnesce în armata comună. Acel spirit nu le convine fraţilor magiari de loc. Armata acésta pentru ei e o instituţiune streină şi le e un mare spine în ochi. De nu ar fi ea, honveḑimea ar avea tunuri, şi tot ce trebue pentru o armată, chemată a apĕra ţéra şi naţiunea magiară.

Indată ce însă este armata comună, provĕḑută cu tunuri, pentru honveḑime ele devin superflue, căci armata acésta şi aşa va opera numai împreună cu cea comună, şi afară de graniţe, numai la espresa dorinţă şi poruncă a Maiestăţii Sale va trece.

Precând dar magiarii să supĕră pentru milionele, ce sunt siliţi a le vota pentru armată, ceialalţi cetăţeni din Ungaria şi-ar puté permite şi ei întrebarea de ce dóue armate, când una şi bună tot atât de bine va corespunde trebuinţelor pentru apĕrarea ţĕrei.

Dar ceialalţi cetăţeni puţin numĕră. Ei au să contribue şi să tacă. Lucsul acesta nu şi'l pot permite, şi în faţa unor fapte complinite, nici nu e în interesul ţĕrei, ca să sgâdărim armata, fie ea de ori ce categorie, chemarea ei este, ca să apere patria şi politica să o lase să o facă alţii.

La magiari — nu la toţi — acésta nu le convine. Le ar plăcea lor, când oficerii ar cerceta teatrele magiare, când ar vorbi esclusiv numai limba magiară şi nu s'ar supĕra de loc dacă ar fi în ascuns ori chiar şi pe faţă membrii ai kultur-egyletului.

Când aceste le-ar face, când s'ar asocia cu tinerii universitari ca să se stérgă de pe faţa pământului monumentul lui Hentzi şi să se ridice unul pentru Kossuth, şi când ar cere cu insistinţă, ca regimentul ce pórtă numele lui Iellacsics să se stérgă şi să i se dea alt nume, ḑicem când s'ar cresce oficerii în acest spirit atunci armata comună ar fi tot atât de iubită ca şi cea a honveḑilor, atunci, nu aşa îndoiţi ar vota sumele cele mari, ca cum o fac astăḑi, când armata este stêlpul tronului şi a întregei monarchii şi când întregitatea monarchiei, numai dela ea atérnă. Dacă cei dela „Egyetértés“ nu au ajuns să-şi vadă visul cu ochii, acésta armată are nedisputabilul merit şi noi credem, că meritul acesta nu are să fie reservat numai actualei armate, ci el are să fie un merit permanent pentru tóte armatele viitóre din Austro Ungaria, cu tot cătranul ce'l varsă kossuthistii cei fanatici.

Nóuă ne place a crede, că tocmai în interesul Ungariei este, că acésta armată să fie tare şi bine disciplinată, să ţină mult la intregitatea imperiului, căci magiarii numai avênd la spate baionetele atâtor mii de soldaţi, pot face pe stăpânul acasă şi pot să şi dea aerul de o putere mare înafară.

Revista politică.

Delegaţiunile intrunite în Viena s'au constituit în secţiuni şi îşi urméză desbaterile în mod normal. Pe Sâmbătă se aştéptă esposeul ministrului de esterne Kalnoky în delegaţiunea ungară, ér pe Luni în cea austriacă.

La primirea delegaţiunei ungare şi austriace monarchul a rĕspuns, că cu bucurie póte asigura, că stăm in bune relaţiuni cu tóte puterile. In deplină armonie cu aliaţii nostri ve vestesc, că susţinerea păcii europene este cel mai sigur sprigin pentru binele şi prosperarea popórelor. Regimul meu nu perde din vedere acest scop şi din partea celorlalte cabinete vin asigurări de pace. Ce-i drept, acésta încă n'a delăturat pericolul situaţiunei politice europene şi nici n'a pus limită pregătirilor militare, dar fiind-că asigurările de pace sunt generale, să póte să se ajungă şi acest scop. Fie-mi dat să vestesc popórelor mele, că actualele îngrigiri şi greutăţi, cari ameninţă pacea ş'au ajuns sfêrşitul.

In parlamentul din Viena, la provocarea cehilor tineri, ministrul Welsersheimb făcù declaraţiuni fórte remarcabile cu privire la armată. In armată, ḑice ministrul, totdeuna s'a ţinut cont de tóte naţionalităţile, în special în ce privesce limba lor. Nu putem însă merge aşa de departe, încât să formăm armate după naţionalităţi, căci acésta ar insemna sfêrşitul armatei comune. Armata a fost esemplul şi scóla simţului naţional, dar şi o scólă a comunismului. Nu trebue să se uite, că numai cu conlucrarea tuturor naţionalităţilor se póte apĕra mai bine o naţiune. Ele sunt paza păcii interne şi vaḑa monarchiei în afară, de aceea armata nu trebuie atinsă, şi greşesc toţi aceia, cari îndrăsnesc să o atace. Ministrul a fost aplaudat din tóte părţile.

„Corespondenţa Politică“ scrie, cu privire la călĕtoria regelui Carol, că intrégă România se simte mândră şi onorată de primirea strălucită făcută suveranului seu la Monza şi la Postdam. Recepţiunea ce s'a făcut regelui Carol din partea regelui Humbert va avea de efect, a strînge încă mai mult legăturile, care unesc pe cele două popóre şi pe cele două familii regale. Visita regelui Carol la împĕratul Germaniei va avea resultate, care nu se pot preţuí. Interesul ce împĕratul a manifestat

FOIŢA.

Începuturile, organisarea şi stabilirea iesuiţilor.

(Urmare.)

Inainte mergea o trupă de copii frumoşi, care avêntau cădelniţe frumos mirositóre sau aruncau o plóie de flori pe amêndóuă părţile ale mulţimei, ce asista. Apoi urmau trei bărbaţi uriaşi, cari purtau fiecare câte o flamură şi mai uriaşă. Pe cea dintâiu se vedeau bogat învĕscute în rubine cele trei litere I. H. S. adecă Iesus Hominum Salvator, pe a dóua strălucea chipul Maicei Domnului cu inscripţiunea“. „Congregaţiunea graţiei sfintei fecióre“, ér pe a treia se vedea chipul unei espiatóre fórte frumósă, pe al cărei cap trei îngeri depuneau coróna de martir. După purtătorii de flamure venia Ignaţiu urmat de consoţii sei toţi îmbrăcaţi în rocuri negre pe talie, ce le ajungea până în glesne, pe cap cu o pălărie cu păreţi laţi încovoiaţi de tóte laturile precum o mai pórtă încă şi astăḑi iesuiţii. In urma lui Ignaţiu veniau espiatórele adecă internistele mănăstirei Sf. Marte însă nu îmbrăcate în vestmintele cernite ale celor ce se pocăiesc, ci în rochii albe de monselin, pe cap împodobite cu flori vesele şi la gât cu şiruri de mărgele. Incheerea o făceau membri mai tineri ai companiei lui Iisus, învêrtind mătănii prin mâni şi cu ochii plecaţi în smerenie la pământ. Toţi cântau cu voce tare imnul: Veni creator Spiritus sau altă cântare corespunḑătóre.

In astfel de procesiuni apărea Loyola cu congregaţiunea lui a graţiei Sf. fecióre pe stradele Romei, oprindu-se înaintea palatului fiecărui cardinal cum şi cu deosebire înaintea locuinţei dintre înaltele patronese, prin cea ce se simţiau măguliţi şi unii şi alţii. Urmarea a fost că inventatorul acestor procesiuni era acum favorisat din tóte părţile în întreprinderea sa, care prospera din ce în ce mai mult, deşi romanii mai luminaţi nu o cruţau de observări ridiculositóre. Cu tóte acestea Loyola prin comedia sa câştigà dóuă mari favoruri, unul era recunoscinţa Papei căruia i se spunea, că tóte persónele corupte din Roma au intrat în mănăstire şi că acum să póte respinge cu succes acusarea reformaţiunei şi apoi că prin spovedirea atâtor curtisane şi metrese el află o mulţime de secrete, care pentru el erau de o importanţă fórte mare. De cceea se şi póte ḑice cu drept cuvênt, că Loyola în viaţa sa n'a făcut faptă mai cu minte decât aceea de a se îngriji de curtesanele Romei şi de aci incolo toţi discipulii şi soţii lui şi-au dat totdéuna cea mai mare silinţă a câştiga pentru sine, mai nainte de tóte pe femeie, fie aceea cununată sau nu.

Prin astfel de apucături a sciut Loyola să se ficseze în Roma, se câştige graţia Papei, care după ce fu convins şi i se promise că „noua societate va fi o părghie prin care se va putea ridica de nou atât de mult sdruncinatul catolicism, o pârghie şi punct de raḑim pentru papa şi papalitate de cât care n'a mai esistat altul până acum“, întărì sĕrbătoresce noul ordin al iesuiţilor şi statutul lor în 27 Septembre 1540 prin bula papală, care se începe prin cuvintele „Regimini militantis ecclesiae.“

Statutul iesuiţilor în părţile sale esenţiale pe care Loyola l'a supus aprobărei papale e în traducere verbală de cuprinsul următor:

„Cine voiesce să lupte ca membru al societăţii nóstre, căreia i-am dat numirea de Iesu, sub stindardul crucei şi se servéscă singur numai Domnului Dumneḑeu, cum şi locoţiitoriului seu pe pământ, Papei roman, acela după ce va fi depus în modul cel mai serbătoresc votul castităţii să-şi aducă totdéuna aminte, că acum aparţine unei societăţi, care a fost înfiinţată singur şi numai pentru scopul de a perfecţiona sufletele ómenilor în învĕţătura şi purtarea creştinéscă şi a propovedui credinţa adevĕrată prin predicarea cuvêntului divin, prin eser-

pentru România şi dreptatea dată silinţelor sale, va încuraja pe tinĕrul regat de a persista în munca sa pacinică şi în politica sa înţeléptă, precum şi de a da ca şi în trecut celorlalte state balcanice esemplul ordinei şi al păcei.

Discursul premieriului italian di Rudini, a provocat cea mai bună impresiune în cercurile politice.

D. di Rudini anunţă unificarea bugetului, care este perfect echilibrat şi care presintă chiar un mic escedent. Nu se va mai contracta nici o datorie; s'a avut grije în tractatele de comerciu de a nu se aduce vătămare industriilor naţionale; de a favorisa esportul produselor agricole. Aceste principii formézĕ basa tractatului încheiat cu Germania şi a acelora, cari se vor încheia cu Austria şi Elveţia.

Papismul, care ia câte odată o atitudine ameninţătóre, este oprit în marginele puterii spirituale. Politica eclesiastică, de acum înainte tradiţională, va fi scrupulos menţinută; nu se va discuta constituţia regatului pentru câte-va incidente deplorabile provocate de un mic numĕr de orbiţi; nu se va atinge de legea garanţiilor.

In Africa se va continua o conduită înţeléptă şi reservată fără a părăsí posesiunile actuale şi fără a micşora influenţa italiană.

D. di Rudini a esprimat apoi firma sa speranţă pentru menţinerea păcei. Suveranii sunt inspiraţi de o mare moderaţiune şi de o mare prudenţă. Prea gravă ar fi rĕspunderea, ce şi ar lua asupră şi, dacă ar provoca o conflagraţiune.

Prin reînoirea triplei alianţe, guvernul crede că a consolidat statul; este necesar de a menţine cheltuelile militare în limite mai moderate.

Italia doresce menţinerea statu-lui-quo mai cu deosebire în basinul Mediteranei. Europa e în deplină pace.

In urma atitudinei sale firme şi împăciuitóre şi a îngrijirilor sale, a incungiurat ori-ce polemică aţâţătóre. Italia a câştigat încrederea aliaţilor sei şi stima, amiciţia puterilor mari, Cu Germania şi Austro Ungaria ea a menţinut şi întărit solidaritatea vederilor şi intereselor, care va lăsa urme durabile.

Bunele sale raporturi cu Rusia au dat de curênd opiniei publice un sentiment de siguranţă şi de pace.

In privinţa Franciei, Italia se silesce sĕ împrăscie bănuelile şi neîncrederea.

D. di Rudini a încheiat ḑicênd, că situaţiunea financiară este consolidată şi echilibrul bugetului asigurat.

Discursul a fost de mai multe ori aplaudat fórte călduros.

Epistola dlui Alesandru Mocsonyi

cătră comitetul naţional în Sibiiu.

In legătură cu partea primă a epistolei d-lui Alesandru Mocsonyi publicată de noi în Nr. 92 al ḑiarului nostru, lăsăm sĕ urmeze şi partea a II-a.

Cestiunea presentărei unui memorand politic la Tron este, după părerea mea, o cestiune de mare importanţă. Gravitatea ei zace în consideraţiuni, cari se refer la eventuala ţinută a Corónei faţă de acest memorand, şi la consecinţele urmânde din acea ţinută. Ér aceste consecinţe ating cea mai momentuósă parte a vieţii nóstre politice: raportul între naţiune şi Coróna.

După acésta scurtă accentuare a importanţei cestiunei nóstre controverse; doresc a precisa cu esactitate — în prima linie sîmburele ei, propriul punct de diferinţă între noi. Aci, în faţa multiplelor intunecimi, prin cari i-s'au atribuit un caracter de principiu, trebue sĕ constat numai decât că, aceluia acest caracter nici în fond nu-i inheréză, nici din parte-ne nu i-s'a insuşit vre-odată.

Intrebarea în sine, în cuprinsul ei principal: dacă adecă, fie din punctul de vedere al constituţionalismului, fie din acela al politicei nóstre naţionale, este admisibil ca naţiunea spre scopul ameliorării situaţiunei sale politice constringĕtóre, între împregiurări sĕ invóce intervenţiunea Corónei? — acésta întrebare nu formézĕ diferinţă intre noi.

Eu consider un astfeliu de pas din partea naţiunei nu numai din punctul de vedere al constituţionalismului în principiu admisibil, ci şi din punctul de vedere al politicei nóstre naţionale, intre impregiurări de tot indicat.

Coróna este supremul scut pentru drept şi lege atât în statele autocratice, cât şi în cele constituţionale, şi o sănĕtóca desvoltare a vieţii de stat nici unde nu esige funcţionarea corectă a acestui suprem regulator de stat în aceea mĕsură, ca tocmai în statele cu constituţiune parlamentară, a căror sistem de regim se basésă pe domnia de partid. Căci nici unde tentaţiunile de escese pentru regim nu sunt atât de mari şi aceste escese pentru binele statului atât de stricăcióse, ca în aceste state, astfel că, parlamentarismul are sĕ şi găséscă indipensabilul seu contrapond tocmai în acésta, constituţionalminte esemptă posiţiune a Corónei. Coróna perde din vedere propria ei chemare constituţională, când în loc de a ţiné prin auctoritatea sa pe fie-care regim de partid între marginile cuvenite, se identifică cu fie-care. De sine înţeles este, că esprim acéstă tesă in general fără referinţă la a nóstră prealnaltă Coróna, asupra ţinutei căreia nici nu me aflu în posiţiune d'ami forma o opiniune întemeiată, nici n'ar fi de cuviinţă a manifesta în public o atare opiniune. Ér teoria, care în Coróna nu vede alta decât pe cel mai eficace, dar şi mai acomodabil instrument al fie cărei politice de părtid, acea teoriă falsifică chiar esenţa instituţiunei parlamentare. Şi dacă, graţie agitaţiunei în partidul nostru, vin acum şi foi din tabĕra contrarilor nostri naţionali a se ingera în certele nóstre casnice — în scop de a ne dăscăli pentru memorandul cătră coróna şi a ne da binevoitoriul lor sfat, ca sĕ căutăm vindecarea gravaminilor nóstre la parlament, acelea prin acésta dovedesc numai, că nu vreau sĕ recunóscă adevĕrata fire a parlamentarismului şi ele perd din vedere dóue lucruri: că parlamentul unguresc prin tot decursul seu a dat probe eclatante şi regretabile, cât de puţin simţ are el tocmai pentru gravaminele naţionale; şi că poporului român în present prin măestrie i sunt închise chiar porţile parlamentului. In princip deci o eventuală presentare a memorandului la Coróna din punctul de vedere al constituţionalismului nu s'ar puté ataca.

Nu altmintre ni se presentă cestiunea în princip şi din punctul de vedere al politicei nóstre naţionale în monarchia nóstră, carea dincóci şi dincolo se compune dintr'un conglomerat de elemente eterogene, în care puterea casnica a dinastiei formézĕ până şi astăḑi pe faptorul deciḑĕtoriu în viéţa publică éră acest faptor dincóci şi dincolo, prin propriul seu interes avisat este, a avé pururea în ultima linie de grijă, ca nu cumva unii arbori sĕ créscă prea până în ceriu. O politică naţională deci, carea n'ar ţiné cont de acest faptor, şi-ar face socotéla fără cărcimariu.

Pentru-că se pun însĕ în deplina ei lumină marea şi întréga însemnătate, ce eu o atribuesc acestui faptor politic — nu numai pentru stadiele de transiţiune, prin cari trebue sĕ ne străcurăm, ci pentru întreg viitorul naţional al poporului nostru, merg un pas mai departe şi în vederea epocalelor evoluţiuni politice, spre cari iresistibil impinşi suntem, fac afirmaţiunea că, precum viitoriul dinastiei nóstre zace în acea misiune, ce are sĕ implinéscă ea în Orient, tot asemenea definitiva întemeere a adevĕratei nóstre esistinţe naţionale cât mai strîns legată este de acéstă misiune a dinastiei.

Din acestea dóuĕ lucruri derivă: întâiu că avem un interes politic eminent naţional, de a îndrepta cea mai destéptă a nóstră solicitudine raportului dintre naţiune şi Coróna, — la ceca ce am sĕ mai revin; a dóua, — ceea-ce mai dintâiu a fost a se stabili, că în cestiunea presentărei unui memorand monarchului la timp potrivit, diferinţă principală nu esistă între noi.

Constat deci că, adevĕratul punct de diferinţă între noi zace numai şi numai în cestiunea timpului potrivit. Şi însémnă a nu pricepe, sau dinadins a mistifica adevĕrata stare a lucrului, când acelora dintre noi, cari între datele impregiurări nu pot sĕ descopere acest moment potrivit, li se însinuă a fi în contraḑicere cu direcţiunea politică a conferinţei naţionale. Tocmai contrariul este adevĕrul.

Conferinţa naţională dela 1890 în conclusul ei referitoriu la disposiţiunea conferinţei naţionale dela 1887 în causa presentării memorandului la Coróna, espres apróbă motivele comitetului, pentru cari acela n'a aflat oportună substernerea memorandului, şi conferinţa amână presentarea aceluia pe timpul când va fi de lipsă, adecă pentru timp *potrivit, oportun.* Conferinţa prin acésta a documentat invederat dóuĕ lucruri: unul că, ea în acésta afacere pune tot pondul pe momentul timpului potrivit, oportun; alta că, şi ea din a sa parte a considerat de nesosit încă acest timp. Prin urmare nu aceia, cari vreau sĕ iee în consideraţiune recerutul timp potrivit, ci aceia, cari fără acéstă consideraţiune vreau cu ori-ce preţ sĕ presente memorandul, sĕ pun în apertă contraḑicere cu spiritul şi direcţiunea politică a conferinţei naţionale. Şi comitetul în faptă ar lucra în contra intenţiunilor clare ale conferinţei naţionale, dacă ar decreta substernerea memorandului la Tron fără a fi ponderat cu maturitate: óre momentul potrivit pentru acésta este sau nu? Aşadară acésta şi numai acésta cestiune formézĕ punctul de diferinţă între noi. Ea nu este cestiune de princip, ea este o pură cestiune de oportunitate. Prin ceea ce însĕ nici de cum nu va sĕ fie ḑis, că ea dóră pentru acésta ar fi de importanţă mai mică decât o cestiune de principiu; căci adevĕrata politică naţională nu este condiţionată numai de dreptatea principielor sale, ci în egală mĕsură — şi de bine chibzuita lor aplicare. Ér la un act politic de asemenea importanţă momentul esecutărei sale este de o însemnătate deadreptul deciḑĕtóre. Esecutat la timp potrivit un asemenea act, el póte să producă o întorsătură afund tăietóre în strîmtorata nóstră situaţiune; la timp nepotrivit esecutat, acelaşi act ar compromite în mod serios causa naţională şi reputaţiunea politică a naţiunei.

Pentru de a marca şi mai chiar şi de a precisa mai ager acest punct de diferinţă, resumez cele ḑise în trei tese! 1. ca la timp potrivit sĕ se presenteze tronului un memorand, — în acéstă privinţă nu esistă divergінţe de păreri; 2. ca memorandul la timp nepotrivit sĕ nu fie presentat, — în acésta privinţă nu este permis sĕ esiste divergінţă de păreri între aceia, cari stau pe basa conclusului conferinţei naţionale; 3 că prin urmare întréga nóstră controversă se póte ascuţi numai în cestiunea: ce este a se înţelege prin espresiunea de timp oportun sau potrivit;

Este invederat că, respunsul la acésta întrebare depinde pe deplin dela întrebarea: care scop se urmăresce în general prin un astfel de act?

Eu nu sciu, că domnii nostri asaltători ai ceriului ce scop urmăresc prin un astfeliu de act? căci pe lângă tótă discursivitatea lor de „rebus omnibus et quibusdam aliis" ce nu se ţin de obiect, dênşii ne au lăsat în întunerec tocmai asupra acestui punct, cum vĕḑurăm adevĕratul simbure al cestiunei.

E drept că, în privinţa scopului, în acei articoli ai foilor din Bucuresci, cari atât de infocat agitézĕ pentru neamênata presentare a memorandului la Tron ni se fac indigitaţiuni de o natură chiar îngrozitóre. Aşa, ca sĕ citez numai unele ca de probă în „Romanul" dela 2/14 Iuniu a. c. se ḑice între altele:

„A nu trimite memoriul la Viena însémnă, a ţiné pe români în loc, a face imposibilă lămurirea situaţiunei lor, a împedeca o eventuală intrevenire în folosul lor!".. „Monarchul nu vrea sĕ întrevină"!... „Memoriul tot trebue dus" .. „glasul celui asuprit, glasul ce a îndrăsnit sĕ vorbéscă în palatul imperial, sĕ spună lumii: „am grăit cu împĕratul", pentru ca lumea se aibă apoi drept a ḑice „au vorbit cu împĕratul, ei pot sĕ mérgă înainte."..... „Acesta-i farmecul memoriului"...

Aşa dară: situaţiunea trebue sĕ fie clarificată; cu monarchul trebue sĕ se tragă séma, pentru ca naţiunea apoi sĕ pótă merge înainte (!) — — Dar întreb: — încătr'o? — Intrebare naivă! A merge înainte după facerea socotelei cu monarchul numai una póte sĕ însemneze. Óre sĕ o spun pe faţă?

Dar sĕ lăsăm comedia la o parte şi eu. întreb Póte un om serios se rĕmână serios în faţa acestora? Se mai pot lua în serios ómeni, cari se avêntă la astfel de capucinade? Ba: mai póte se şi presupune numai că ómenii acestia ei înşişi iau în serios ceea-ce ḑic aici? Eschis fiind însĕ acésta, numai din dóuĕ una se póte lua: sau că acesti domni ei înşişi nu sciu ce ţintă propriamente vor sĕ atingă prin substernerea necondiţionată a memorandului, — sau că ei urmăresc scopuri, cari nu vor sĕ ni le mărturisésca. Şi aci la acest punct trebue sĕ fie şi se rĕmână pironiţi acesti domni până atunci, până când sau 'şi vor recunósce pe faţă completa lor lipsă de idei politice, sau intenţiunile lor secrete. După ce vor fi făcut acésta, vom vorbi — póte cu ei mai departe despre causă. Dar mie deocamdată 'mi ajunge, că absurdul întreg al demersului solicitat din partea lor, nimic nu l'ar puté dovedi mai eclatant decât tocmai argumentaţiunea cu care'l motivézĕ.

De sigur, un popor care posede simţul de sine moral, dacă odată şi-a forţat socotéla cu monarchul seu, şi socotéla ar fi eşit nefavorabilă, nu s'ar puté opri în mijlocul drumului, ar trebui sĕ „mérgă înainte" şi tot mai departe „înainte".

Dar óre nu este tot atât de sigur că, un popor care nu numai că nu are interesul de a provoca o ruptură cu monarchul seu, ci din contră are un

---

ciţii şi martirisări spirituale, prin fapte de iubire şi în special prin instruirea tinerimei şi învĕţarea acelora care încă nu au cunoscinţă deplină despre creştinism, în fine prin confesare şi mângăiere bine aplicată, el se aibă totdeuna în vedere pe Dumneḑeu, sau pentru a fi mai bine înţeles, scopul instituţiunei şi al ordinului nostru, care singure duc la Dumneḑeu şi a-şi da silinţă din tóte puterile a contribui la împlinirea acestor scopuri. De altă parte fiecare sĕ fie mulţămit cu aceea mĕsură de graţie ce i s'a acordat din partea spiritului sfânt şi în nesciinţa sa sĕ nu zeleze cu alţii, cari au fost mai bine provĕḑuţi. Pentru a pune însĕ acésta mai uşor în lucrare şi pentru de a se putea susţinea aceea ordine, care e nedispensabilă în orice societate bine organisată, sĕ aibă dreptul de a decide esclusiv numai acel superior sau general ales de noi din mijlocul nostru la ce s'ar putea folosi fiecare pentru care e potrivită una sau cealaltă funcţiune sau afacere." (Va urma).

interes eminent, național, cum l'am întonat mai sus d'a cultiva cu solicitudine raportul seu leal către monarchul seu, un popor care chiar abstrăgênd dela acest moment nici n'ar fi în stare a trage estremele consecințe din ruptura de el însuși provocată, cu tóte acestea orbiș ar forța socotéla cu monarchul seu și numai după ce acésta socotélă ar eși nefavorabilă, atunci s'ar trezi că „nu póte sĕ mérgă înainte", ci că trebue „sĕ stee în loc" și încă „sus pe munte", cum ḑice némțul, — întreb un astfel de popor óre nu s'ar lipsi el însuși pe sine de întréga sa reputațiune morală și politică? Óre un popor cu asemenea demers ar puté ei se ajungă alt ceva decât, ca sĕ se facă pradă blăstămului ridiculosității de mórte? Și aceia, cari vreau sĕ împingă poporul nostru pe astfel de cale fatală, ei viu sĕ ne acuse, că noi tindem sĕ-l instrăinăm de către monarchul seu? Și óre aceia, cari vreau sĕ amăgéscă poporul la tóte acestea, nu dau chiar prin acésta cea mai tristă și eclatantă dovadă, că ei sunt carii nu pregetă de a face un joc frivol chiar și cu causele cele mai serióse ale poporului.

Cine lucrurile serióse le ia în serios, acela nici un moment nu póte sta la îndoială, că scopul ce națiunea póte se aibă în vedere la o eventuală presentare a unui memorand la tron, nu póte fi acela de a provoca cu orice preț socotéla între națiune și Coróna, pentru de a puté merge mai inainte, ci că scopul, moralicesce și politicesce singur admisibil pentru asemenea act, nu póte fi altul decât, a esopera prin invocarea intervențiunei Corónei o ameliorare în situațiunea sa politică de nevoie.

Și dacă acesta e unicul scop, care singur póte sĕ vină în seriósă considerare la astfel de act, atunci prin acésta logicamente este lămurită și întrebarea în privința „timpului oportun" pentru presentare Timpul oportun pentru presentare nu póte fi altul decât momentul, în care succesul ațintit pare garantat națiunei. Cu alte cuvinte: Momentul potrivit pentru substernerea memorandului la Tron va fi acela, când națiunea va fi în posesiunea de destule garanții, care îi asigură o prevenire binevoitóre din partea Corónei.

Singură acesta este posițiunea corectă în acéstă cestiune. Națiunei nu i este permis a se espune pe ușor eventualității unui échec la astfel de act. Dăunósele reaginte după un astfel de échec n'ar puté sĕ lipséscă. Un astfel de échec ar influința în cel mai nefavorabil mod raportul națiunei către dinastie și ar produce o depresiune sensibilă a simțului de demnitate a națiunei. Ér a întreprinde un astfel de pas fără garanții de succes, — ar fi o ușoritate, pentru-că ori și cine are și numai cea mai mică idee despre procesul, prin care se esecută astfel de acțiuni politice mari, precum este o schimbare adênc pĕtrsuḑĕtóre în situațiunea politică cum noi o intenționăm, trebue cel puțin atâta sĕ scie, că acte ca d. e. presentarea unui memorand la tron din care un popor întreg rógă intervențiunea Corónei, — și altele de asemenea natură, formézĕ numai inscenarea esterióră a unor astfeli de transacțiuni. Dar fără astfel de transacțiuni prealabile, substernerea memorandului la tron n'ar fi decât un act de minoritate politică, care anumite cercuri din Viena și Budapesta nu ar lipsi a le escompta fiecare în modul seu, dar care neapĕrat ar compromite grea reputațiune morală și politică a națiunei.

Sau că dóră aceia, cari cu atâta pasiune stărue la presentarea neamânată a memorandului, au deja în posunariu recerutele garanții politice? In acest cas îi rugăm cu curtenie: sĕ binevoiască a ni le pune pe masă, ca sĕ le vedem. Căci dacă odată se lucră de pelea nóstră, este cu dreptate, că se scim cel puțin, care preț i-se dă?

După tóte acestea resumez resultatul acestor desfășurări în următoriul proiect de conclus:

Comitetul central enunță cu privire la punctul IV din conclusele conferinței naționale dela 1890, că de timp oportum pentru presentarea memorandului la Tron considerĕ acel moment, când națiunea va avea garanțiile recerute pentru succes.

Numai acésta posițiune, cuprinsă în acest proiect de conclus, corĕspunde unei politice naționale în consciință de sine, seriósă și cumpetată, care scutită de ori-ce estravaganță și de ori-ce instrĕinare de sine, pururea plecată este de a transigá cu ori-ce factor de putere în monarchie, fără a se da utilisată prin careva unilateral.

Și acesti factori ai puterii vor deveni plecați a transigá cu noi nu dacă arĕtăm slăbiciune politică și morală, ci când vor vedea că, poporul nostru este firm și prudent. Formula fermecătóre însĕ le acestea este și rĕmâne pururea aceiași: armonie și cumpĕt.

Nutresc speranța, că comitetul va accede propunerei mele. Almintrelea țin de inevitabil un apel la conferința națională. Și eu mi aș considera de datorință, a apăra în aceea tot atât de hotărît posițiunea mea. Căci nici când nu m'aș puté pricepe la un joc de-a órba în politică, în care joc sau conducĕtorii, sau națiunea ar fi cu ochii legați. Ér des pre aceea sunt sigur, că conferința națională tot atât de puțin se va pricepe la astfel de joc.

Birchiș, 14/26 August, 1891.

Ales. Mocsonyi m. p.

Cronică.

Budapesta, în 10 Novembre 1891.

(Lumina și întunerecul la orașele cele mari. — Orașele vechi și orașele nóuĕ. — Porunca împĕratului Wilhelm II. — Relele centralisațiunei. — Bogătanii și sclavii. — Iubirea deaprópelui. — Decentralisarea produce viéță naturală și sănĕtósă. — Forța omóră dreptul).

Orașele cele mari sclipesc pe din afară. Din lăuntru reul este mare, róde la rădăcina vieții. Pe un teritoriu mic sunt zidite case înalte, câte cu dóuĕ și patru ridicături lângă olaltă fără grădină, cu o curte mică strimtă, rea pentru ómenii liberi, penitență pentru copii și acomodată pentru sclavi și cei osândiți sĕ nu vaḑă lumina sórelui și sĕ nu guste aerul liber.

Magistratele orașelor dau porunci, ca locuitorii sĕ nu țină cai, vacă la casă, ér câne numai plătind o anumită tacsă; femeile sĕ nu-și țină găini, rațe, gâsce, porumbi și mâță. De ținutul și îngrășatul porcilor nici vorbă nu este. Și tóte aceste porunci se dau pentru-ca curățenia sĕ se pótă susținé la casă, ca adecă sĕ nu fie gunoiu de vite în curte.

Nesce canaluri conduc din casă la stradă zămurile din culină, și din acele locuri, ce aci nu le putem numi. Canalurile de pe străḑi conduc zămurile la fluviu.

Și pelângă tótă opreliscea magistraturei de a nu ținé la casă nici vacă, nici mâță, aceste canaluri au infectat teritoriul orașului întreg, încât fântână cu apă bună nu se află nicăiri, ci publicul este silit a bé, a ferbe, a se spăla cu apă dela fluviul îndepărtat. Un puton de adus în oraș dela fluviu costă 10—20 cr.

În unele orașe apa dela fluviu este condusă în oraș prin canaluri anumite, numite apaducte. Dar teritoriul infectat strică cu timpul și aceste apaducte. Ferul din canaluri ruginéză. Molul în canal se strică. Și apaductele sĕ dovedesc în cele mai multe orașe de întreprinderi scumpe și nefolositóre. Apaductele ar fi curate numai atunci, când ele ar fi conduse pe un teritoriu neinfectat, și când ele ar fi spălate cu apă caldă. Dar de aceste condițiuni sine qua non nici vorbă nu póte fi. Vasul de beut apă și óla de fert trebue sĕ fie de tot curate și spălate.

În căldnrile de véră teritoriul infectat strică aerul la orașele mari, încât tot omul se doresce la câmp și păduri. Patru — cinci mii de ómeni mai avuți, véra din Maiu până în Octobre, părăsesc orașul, se așéḑă în vilele de pe hotarul orașului, acolo ḑiua se preumblă printre pruni, vii pe cele văi la umbra arborilor; séra amenințați de țințari se închid în vilă, cinéză bine, și spun că și-au petrecut în verde. Unde vilele sunt numĕrósé, acolo orașul zidesce câte o capelă (bisericuță) și câte o scólă elementară, ca părinții sĕ nu-și uite de Dumneḑeu, ér copii preste véră se nu se desveațe cu totul de scólă. Dar patru — cinci sute de mii suflete în metropolele cele mari, câte un, dóuĕ și trei milióne suflete rĕmân și preste véră în oraș, trebue sĕ rĕmână la ocupațiunea lor ca oficiali, neguțători, măeștrii, și se topesc în aerul infectat, asceptând ca jidovii pe Mesia tómna cu aerul mai rece, când mirosul reulni dispare și plămânile respiréză mai liber, dacă cumva preste véră nu s'au încuibat în ele vre-o bólă neincurabilă cu tóte invențiunile mai nóuĕ ale drului Koch.

Astfeliu mortalitatea la tote orașele mari este înspăimântătóre.

Renumitul scriitoriu Iules Simon, în ḑiariul „Temps" a publicat nnele triste date despre mortalitatea în Francia. În anul 1890 s'au născut în Francia 838,059 copii și au murit 876,505 ómeni. Într'un singur an a scăḑut poporațiunea cu 38,000 suflete. Căsătoriile pe tot anul sunt mai puține. Femeile sunt nesce lucrătóre în fabrici, de cei mai mulți copii nu grijesce nimeni. Viața casnică s'a stricat, mai vêrtos prin căsătoria civilă și prin divorțul ușor. Divorțurile se înmulțesc pre tot anul, ér numĕrul căsătoriilor scade.

Civilisațiunea a înaintat atât de tare, încât că amenință viéța ómenilor.

Orașele mari sunt create măestrit prin despoți, prin măsuri absolutistice și centralisătóre. Scăderile sanitari și morali la orașele cele mari sunt demne de compătimit.

Scăderii morali, sau observat de curênd în Londra, Berlin, Paris, Viena. Ómenii năcăjiți ori își trag în cap pișlolul, ori ajung naintea tribunalelor pe băncile acusaților Ḑiarele bisericile, scolile condamnă reul. Și reul tot cresce, căci cu predică nu poți delătura isvorul ralelor.

Însu-și împĕratul reformătoriu, Wilhelm II a dat de curênd poruncă în contra celor ce fac têrg cu fetele tinere, amenințând și pe advocați, ca pentru bani sĕ nu se facă apĕrâtorii diavolului. Un sfat bun acesta, ajunge atâta cât un păhar curat de apă, dat unui om infectat în creeri, plămâni și ânimă de miesmile vieții orașelor celor mari.

Reul esistă, și reul este mare de tot. Dar bine nu va fi póte fi nici atunci, când tóte orașele cele mari se vor zidi de nou după sistemă englesă, cu grădină lângă fiecare casă . . .

Mai este și un alt rĕu. Lângă milionerii și bogătanii din orașe sunt așeḑați lucrătorii și sĕracii, cari n'au nemica Disposițiunea colosală în avere produce ideile petroleiste, comuniste și sociali. Ómenii cred, că au drept a trăi ca ómeni, ér nu mai rĕu ca dobitócele domnilor, fără nici un prospect la o stare mai bună materială.

Lângă fie-care oraș mai mare se zidesce dară încă un alt oraș de véră, a celor avuți, după sistema englesă, cu ville mai mult ori mai puțin pompóse, și cu grădini largi, ca bunăóră la satele nóstre. Va sĕ ḑică cei avuți încep deja fundarea unor orașe nóuĕ cu un viitoriu însemnat în secolii, ce vor urma.

Sĕracii se svêrcolesc véra și érna în orașele cele vechi și mor cu grămada.

Orașele vechi sĕ împopuléză dela sate, căci ómenii nmblă mai mult după câștig, ca după sĕnătate. Acei puțini, cari la orașele mari și-au putut câstiga ceva avere, sĕ retrag bucuros érăși la sate, între-cari sunt amploiați pensiotați, și mulți alții, cari doresc o linisce și o vieță mai naturală.

Ca în Ninive și în Babilon la orașele cele mari unele mame sĕrace fac specule de bani până și din frumseța și inocința fetițolor lor. Leghióne de jidovóice și de jidovi trăesc ca precupeți de fete tinere. Ei importéză dela provincie fetele ușóre de minte și când le-au ars rugile din obraz, le trimit spre Constantinopol, ca la viéță orientală sĕ-și vină în ori, dacă mai pot. Mĕsurile polițiali s'au arĕtat netrebnice în contra oprirei têrgului de fete. Cei sĕraci, neavênd nemica, vin la ideea sĕ se vêndă de sclavi și sclave la bocotani, până când sunt bine plătiți. În multe casuri precupeții și polițiștii împărțesc banii. Preoții, dascăli, ḑiariștii predică la urechi surde.

Problema cea mai de frunte a unei națiuni, a unui stat este, ca membrii cu toții sĕ aibă ceva, și lucrând sĕ pótă trăi în pace, armonie și fericire.

Dar vedem, că falsul liberalism de astăḑi duce o parte a omenimei érăși la sclăvie. De ce bărbații de stat nu urmézĕ porunca Mântuitoriului: „Sĕ iubesci pe de aprópele teu, ca pe sine însuți"! Acésta este basa statalui și a societății. Ér nu absolutismul, esclusivismul și centralismul. Sĕ descentralisați tóte, orașele cele mari, justiția, adminisrrația, armata, scolile, nniversitatea, și vom avé un progres mai sănĕtos. Atunci se vor ridica și moravurile. Forța omóră dreptul.

Mr.

Corespondențe particulare

ale „Telegrafului Român".

Cricău, în 29 Octobre, st. v. 1891. Dle redactor! Nu ne șede tocmai bine nóue, cari suferim destule nĕcasuri dela puternicii ocârmuitori ai acestui stat, ca punêndu-ne în față unul altuia oglinda sĕ ne vedem și sĕ ne vadă și lumea faptele, ce adesea le săvêrșim fără chibzuială, și cari adese numai spre bine și onóre nu ne servesc.

Și chiar din motivul acesta cu greu m'am decis, ca luând condeiul sĕ pun sub ochii cetitorilor „Tel. Rom". și-cele de mai jos, cari numai spre onóre nu pot servi celui co mi-a dat ansă sĕ le scriu.

E vorba de un zelos propagatoriu și apĕrătoriu a sf. uniri — de preotul din Șard.

Inaintea acestui „zelos" preot s'a presentat o vĕduvă poporană de a d-sale, carea voia sĕ pâșéscă la taina cununiei cu un vĕduv de confesiunea gr. orientală.

Ca nu cumva zelosul preot sĕ o piardă din turma sa, ci voind ca toți sĕ se mântuéscă — n'a consimțit cu aceea, ca poporana dênsului sĕ se căsătoréscă cu un strĕin de confesiunea d-sale și încă chiar cu un gr. oriental, ca nu cumva sĕ se pericliteze sf. unire; și dóră chiar de aceea s'a încercat a le pune pedeci.

Între altele ḑicea zelosul preot, că pelângă tacsele obicinuite a se plăti la cununiile gr. cat. femeia respectivă are sĕ mai plătéscă vre-o câți-va florini la consistoriul din Blaș, ca acela sĕ o dispenseḑe ca sĕ se pótă cununa cu un individ de confesiunea gr. or. Va se ḑică biata femeie e așa de încătușată în legea unită încât numai Blașul o póte deslega sĕ se cunune cu un individ gr. or.

Nu sciu cine o fi mai făurit și acéstă talmodistă lege, pe carea se baséză preotul din Șard.

Biata femeie vĕḑêndu-se batjocorită a voit ca pe calea legală sĕ facă trecerea dela confesiuuea gr. cat. la cea gr. orientală.

Acéstă „crimă" a revoltat și mai mult pe preotul din Șard și după-ce a înjurat și blăstămat pe femeea ce voia sĕ facă trecerea a început a atăca confesiunea gr. or. cum au obiceiu preoții uniți la casuri de acestea, ba zelosul preot din Șard a mers așa de departe, încât a cutezat sĕ afirme: că neuniții nu au nici o lege.

Frumóse espresiuni dela un preot și încă dela un preot din Șard; nici nu ai cugeta în ce tufă stă epurele și în ce glavă „scumpă" stă înțelepciunea.

I-ar sta bine preotului unit din Șard, dacă ar avé cât de puțin simț de rușine, ca lăudându-și confesiunea sa către cei ce nu o cunosc — sĕ nu atace confesiunea pe carea încă nu o cunósce.

Altminteri fructele produse prin confesiunea gr. cat. toți le cunóscem.

Dacă și preoții gr. or. ar fi așa de zeloși apărători ai religiunei lor precum sunt cei gr. cat. apoi între crestinii de un sânge ar domni o ură neîmpăcată, asemenea celei ce domnesce între români și unguri.

C.

Cestiuni scolari.

— Recensiune. —

In ḑilele acestea a părăsit presa: „Gramatica română pentru scólele populari", partea I. Etimologia; lucrată de P. M. Liuba, învĕțătoriu. Editura Ciurcu. Tipografia Alecsi în Brașov prețul 25 cr.

Opșorul din cestiune e tipărit pe 90 pagine plus prefața și un registru la fine. Opul e destul de eftin pentru ca sĕ și-l pótă procura ori care învĕțătoriu. Hârtia ar fi putut fi ceva-și mai bună, și în acest cas tipariul încă ar fi fost mai legibil ceea-ce, contribue mult la o carte din scólele populari.

Cartea are multe calități bune și merită ca sĕ o avem la mână. Când însĕ e vorba de scólă populară avem sĕ fim fórte scrupuloși ca lucruri defectuóse sĕ nu se incuibe. Din acest motiv vom amintì unele obiecțiuni, ce sunt de făcut cărții, ca astfel la o nóuă edițiune sĕ se încungiure unele defecte, ce după modesta mi părere le are cartea.

Cartea e împarțită în prefață și definițiunea gramaticei, urméză cap I cu 3 §; gradul I cap II cu 10 §§. și gradul al II-lea numai cu 3 §§. (ar fi trebuit póte pus și cap III) deși se estinde dela pagina 28—90.

Dar sĕ luăm pe rênd.

După titula cărţii şi prefaţă la pagina 5 autorul începe cu definiţiunea gramaticei, şi a regulelor gramaticali.

Intregul ce se află sub titlul definiţiune póte sĕ rĕmână afară cu totul, de nu cumva voim a ne ţiné de şablona veche ca gramatica sĕ o începem cu definiţiunea ei sécă.

Cap I. § 1. Despre propuseţiuni, vorbe, silabe, şi litere. Eserciţiul I. Ni se dau mai multe propuseţiuni de 3 cuvinte, de 4 şi de 5; dară cele mai multe formate cu ajutorul copulei. Era bine ca în eserciţiu sĕ se dea mai întâiu propuseţiuni de 2 cuvinte, în cari predicatul sĕ fie fost un verb definit d. e.

Scolariul scrie etc. Urméză ocupaţiunea I şi definiţiunea propuseţiunei. Logic era, ca autorul sĕ continue cu desfacerea propuseţiunei în vorbe, cuvinte, silabe şi sunete, cu atât mai vîrtos că ne da şi definiţiunea silabei.

Autorul însĕ în mod repentin îndată după definiţiunea propuseţiunei intercaléză: ce numim subiect şi predicat. După părerea mea despre subiect şi predicat avea sĕ se tracteze punct separat şi încă pe basa unui eserciţiu, în care sĕ fie propuseţiuni anume alese. Acesta ar fi avut loc îndată după tractarea şi împărţirea sunetelor în cap II.

§. 2. Deosebirea între literă şi sunet, numĕrul, numele, sunete primitive şi derivate etc. etc. Titlul e obositoriu.

In acest § este şi o incorectitate. Se ḑice, că că limba nóstră are numai 27 sunete, precând în realitate sunt 31.

Impărţirea consonantelor inguturali, dentali, buzali, póte sĕ rĕmână pentru gimnasiu.

Nu destul de clară e propuseţiunea, unde e vorba de împărţirea consónelor, anume se ḑice: După organele între şi în cari se esprimă consonantele, aceste se împart în guturali. Nu cumva consónele sĕ pronuntă între organe § 3. *a)* despre semnele derivătóre ^, ˘, ' (sedilă) *b)* despre modificarea literilor *c* şi *g*; *c)* despre punerea semnelor ^ circumfles, ˘ semicerc şi ' sedilă; tóte acestea se putéu şi trebuiau sĕ se tracteze mai pe scurt căci numai încurcătură putem produce după cum sunt tractate d. e. sub *a)* în notă ḑice autorul: „Spre a puté deosebí numĕrul singulariu de plural în ĭ (scurt) se mai adauge în singular lângă ĭ încă un ŭ (scurt) d. e. un ochĭu, doi ochiĭ; *straĭŭ, raĭŭ, guturaĭŭ.*

Esemplele sunt reu alese. Straiu are pl. straie, raiu nu se uséză în pl. şi astfeliu dacă limba am forma-o după capriţiul nostru, nu ar trebui ŭ în raiu. Ne-am espune risului pronunţând numai *raĭ.*

Mai departe ḑice autorul sub litera *e*). De asupra lui î, sĕ pune circumflesul mai vîrtos la începutul vorbelor, d. e. în, înţelept etc. în fapta însĕ nu stă lucrul ḑic: rîd, rîu, rîma, rîpă etc.

Cap II. Gradul I.

Părţile cuvêntului (vorbirei). E vorba de cele 10 părţi ale vorbirei. Astfel în titlul nu are ce căuta vorba: cuvêntului, fiind-că aici nu e sinonima cu vorba vorbire. — Corect ḑis e:

Părţile vorbirei:

Fiinţa, — lucru. — Eserciţiu 2. Sĕ dau câteva nume de fiinţă şi de lucruri, apoi autoriul 'şi formézĕ firesce fals regula d. e. ḑice: Vorbele cele, cari au suflet şi se pot mişca liber. . . . sĕ numesce fiinţe! éră vorbele cari n'au suflet, ...' sĕ numesc lucruri. Aci póte fi un lapsus calami. M'am socotit mult, dar eu nu am dat de vorbe cu suflet. Definiţiunea e necorectă. In următorii 10-§§ sĕ tractéză conform cerinţelor pedagogice cele 10 părţi ale vorbirei destul de bine.

Se dau întâiu esemple, apoi urméză definiţiune şi ocupaţiune. — Partea acésta e menită cred eu pentru primii 3 ani de scólă. — Ordinea în care tractéză autorul cele 10 părţi ale vorbirei nu me póte îndestuli, astfel d. e. articlul îl tractéză tocmai la urmă: precând e sciut, că e parte întregătóre a substantivului. Ordinea cea mai corectă ar fi: 1, substantivul 2, articlul 3, verbul 4, adiectivul 5, numĕralul 6, pronumele 7, prepuseţiunea 8, adverbul 9, conjuncţiunea 10, interiecţiunea.

Sĕ urmărim însĕ pe autor. 1, substantivul e bine tractat 2, adectivul bine tractat. De omis ar fi deosebirile între superlativul absolut şi relativ. Pentru primii ani e de ajuns compărarea simplă şi cunóscerea celor 3 graduri de compărare.

3. Verbul, timpurile principali şi împărţirea verbilor în predicative şi ajutătóre e bine tractat.

4. Pronumele 5. Numeralul 6. Adverbul 7. Prepuseţiunea.

Impărţirea prepuseţiunilor ca prepuseţiuni de loc, de timp, mod şi causă, nu póte decât sĕ producă confesiune în mintea elevilor, neputêndu-le deosebi de adverbe.

De sine luate nici nu arată loc sau timp etc.

Usul prepuseţiunilor fiind aşa de variat se lăsăm pentru gimnasiu sub împărţirile lor.

8. Conjuncţiunea 9. Interjecţiunea 10. Articlul.

Urméză apoi tractarea „numĕrului singular şi plural". La tótă întêmplarea, tractarea acestora a trebuit sĕ premérgă, şi locul lor ar fi fost în legătură cu substantivul, tot astfel şi tractarea genului,

Definiţiunile date genului sunt necorecte d. e. autorul ḑice:

De genul bărbătesc se ţin acele lucruri, cari arată lucruri bărbătesci şi aduce drept esemple între alte şi gorun, fag: de ce arată fag un lucru bărbătesc? Tot astfel ḑice, că de genul femeesc sunt, cari arată lucruri femeesci şi aduce esemple ca: flóre, ghindă.

Adevĕrul e că nu tóte substantivele femenine arată fiinţa femeiască.

Regula ce ni se dă pentru genul femenin, precum şi pentru cel masculin şi neutru au un conţinut mai restrins şi nu putem subsuma tóte substantivele femenine şi se ḑicem că sunt feminine, fiind că arată fiinţa femeiască. Unele sunt femenine după terminaţiune, altele după us; aşa d. e. avem *arbore* de genul masculin şi avem *pasere* femenin etc. etc. Avem bóre de genul masculin, şi avem flóre de genul femenin şi avem Florea de genul masculin.

Casul, flesiunea şi formarea vorbelor sunt bune.

Gradul II lea. In acéstă parte se tractéză mai pre larg materialul din gradul I tot după aceleaşi principii. Necorect şi totodată superflu e împărţirea adjectivului după cum arată *insuşirea* de *colóre* de *formă* şi *însufleţită* (nu scim ce va se ḑică însusirea insufleţită, aducêndu se esemple cuvêntul modest, silitoriu). La tractarea pronumelui autorul insistă asupra definiţiunei „posesor şi posesive", şi sub litera *a*) şi *b*) (pag. 65) ne spune de un posesor, o posesiune etc.

Noi, cari avem pronumele nóstre posesive ca vorbe de sine stătătóre, nu avem nici un folos practic a mai insista în teorie asupra posesorului şi posesiunei.

Cu totul altceva e la magiari, unde ai de făcut cu suficse. La fine pe pagina 88—90 ni se dau o epistolă, şi 3 chitanţe.

După ce ai studiat cartea întrégă, pare că veḑi înainteţi un om, carele şi a dat tótă silinţa ca sĕ facă ceva bun, şi a şi reuşit în parte. Limba folosită pe ici colea nu e destul de limpede, propuseţiunile sunt greoie d. e. pag. 87 „Apostroful" (') asemenea n'arată înscriere nici o pausă, ci se întrebuinţéză, numai spre a arăta că lipsesce în locul lui o vocală din oreşi-care vorbă, la care se află, carea s'a lăsat afară din causă, că fără aceea, cuvêntul respectiv se respunde mai cu lesnire etc.

Prea sunt grămădite vorbele preste olaltă.

Tot astfel de esemplu avem în pag. 11 şi 87 etc. etc.

Nepotrivite sunt vorbele: „dudue" pag. 14, hoit p. 21, arghélă, hânţă p. 31, imălósa, uliţă pag. 69. husar p. 80 etc. Provincialismii trebue încungiuraţi afară de casul, când avem de a face cu un archaism pe care voim al reîncetăţeni în limbă.

De altcum defectele arătate sunt de aşa natură, cât cartea sĕ póte folosi cu bun succes în scólele nóstre. *Recensentul.*

Varietăţi.

* (Dar preaînalt.) Ni se scrie din Bălan: Maiestatea Sa Preagraţiosul nostru monarch, s'a îndurat prea graţios, a dăruí din cassa Sa privată 500 fl. pentru locuitorii din A.-Bălan (Almás Balásháza) care împărţindu se, ómenii nenorociţi prin foc toţi strigau „sĕ trăiéscă Majestatea Sa"!.

* (Cestiunea matriculelor.) In cercurile din Budapesta se afirmă, că noul primate al Ungariei nu împărtăşesce de loc părerile guvernului în cestiunea matriculelor şi în special desapróbă ordinaţiunea ministrului de culte. In curênd va eda o circulară, în care 'şi va precisa atitudinea. In cercurile episcopatului e generală părerea, că un compromis între stat şi biserica rom. cat. se va putea realisa numai dacă ordinaţiunea ministrului nu va mai rĕmâné în vigóre.

* (Nunta de argint a părechei imperiale rusesci.) După cum se anunţă oficios nunta de argint s'a sĕvêrşit cu mare solemnitate în întreg imperiul rusesc. Ţarul şi ţarevna au primit o mulţime de adrese de felicitare şi cadouri bogate.

* (Statute aprobate.) Statutele reuniunei femeilor române gr. ortodocse din Rĕşinari au fost provĕḑute din partea ministrului cu clausula de aprobare.

* (Sinucidere.) Cassariul de la gara din Timişóra Carl Leonhardt s'a spânḑurat în 8 l. c. diminéţa în locuinţa sa. Motivul sinuciderei după o versiune ar fi neînţelegerile casnice, după altă, manipularea necorectă cu bani. A lăsat 3 copii orfani. Soţia, care se afla în Caransebeş a primit dela fiiul cel mai mare următórea depeşă: „Mamă, vină acasă, că tata s'a spânḑurat".

* (Necrolog). *Petru Popoviciu*, parochul Ecichei române, a reposat în 24 Octobre a. m. în al 34 an al vieţii la 11 óre a. m. de un morb greu. Inmormêntarea a fost la 26 Octobre. Pe rĕposatul îl deplânge: părinţii Iosif Popoviciu, parochul Satului nou şi soţia sa Sofia, fratele Timoteiu Popoviciu, preot în Delibelat, şi nepoţii Eufrosina şi Victor.

Bibliografie.

A apărut şi se află de vênḑare cu preţul de 75 cr. *„Cartea Poporului"* Carte de cetire pentru anii din urmă ai scólelor poporale, de repetiţiune, cursurile de adulţi şi pentru poporul nostru, întocmită de Ioan Pop-Reteganul. Editura librăriei Nicolae I. Ciurcu, Braşov, 1892.

1 volum legat în pânḑă format 8° 360 pagine, preţul 75 cr. Trimis franco sub bandă 85 cr. (La mai multe esemplare se acordă răbatul obicinuit).

Recepte din industria de casă.

Văpsitul lânei, inului şi cânepii.

(Veḑi Nrii 94, 97, 102, 110.)

Galbin: *b*) In loc de lemn galbin e mai bine, sĕ punem jodină sau suchină (o buruiană). Acésta ferbe vr'o 3 óre; după aceea o scótem, o punem într'alt vas sĕ se scure, turnăm preste ea puţină apă rece, ca sĕ se clătéscă, apoi turnăm zama acésta în căldare, preste cea fértă; foile din căldare le curăţim cu o sită; punem în lăuntru pétră acră şi estract de lemn galben şi tot atâta sare de stanum (Zinnsalz); în sfêrşit punem lâna în lăuntru şi o ferbem.

In loc de suchină se póte folosí şi sovîrc.

Galbin: *c.*) Femeile din Breţcu practică cu succes următoriul metod de colorat în galbin.

Culeg drobiţă (o buruénă), pe la St. Petru, pe când e înflorită, o uscă bine, pun multă în căldare, o ferb cât se póte de bine, o lasă apoi sĕ se rĕcéscă, o storc cu mânile şi o scot afară, ér zama o curăţă de foi şi, după ce o împetresc, adecă după ce pun întrînsa pétră acră, o pun érăşi pe foc cu lâna şi o ferb, până ce acésta se coloréză de ajuns.

In loc de drobiţă se folosesce şi frunḑă de mestécăn. Acésta se uscă, se ferbe precum s'a ḑis despre drobiţă, dar, pentru ca sĕ fie colórea mai concentrată, în zama, din care am stors şi am scos un rênd de frunḑe, mai punem încă alte frunḑe, le ferbem şi pe acestea şi, numai după ce le scótem pe acestea afară, împetrim apa şi ferbem lâna.

Negru: *a.*) Cu un coşuleţ punem estract de lemn vênăt (Blauholz-extract) în căldare cu apă, în care ferbe, până ce se disólvă de tot; spuma de pe de-asupra o curăţim; punem apoi lâna în lăuntru şi o ferbem cam ca o óră, întorcându-o des. (In timpul acesta lâna capĕta colóre cam roşie.) Pe lână presărăm apoi galiţcă Kupferwasser sau Eisenwitriol), o ferbem bine şi pe urmă o scótem afară, o spălăm şi o uscăm.

Negru: *b.*) Ferbem încăldare cójă de arine farin, anin), până se rupe în mâni, apoi scótem cója afară şi în zama rĕmasă ferbem lâna cam o jumĕtate de óră, după aceea scótem lâna şi o lăsăm sĕ se scure, ér zama scursă o turnăm érăşi în căldare şi o punem pe foc sĕ férbă; când începe apa a ferbe punem în lăuntru galiţcă ($^1/_2$ klo: 4 cr.) şi numai decât punem şi lâna; astfel o ferbem bine întorcându o de câte va ori, pe urmă o scótem.

Din public.*)

Faţă de atacurile îndreptate contra dlui prof. Teodor Ceontea din ḑiariul „Tribuna" Nr. 225, ni-se trimete spre publicare următórea declaraţiune:

Declaraţiune.

Subscrişii declarăm, că am luat parte la adunarea generală a reuniunei învĕţătorilor din comitatul Aradului, ce s'a ţinut în ḑilele de 7 şi 8 Octobre a. c. în Gyorok, dar nici decât ca delegaţi oficiali ai *„reuniunei districtuali a învĕţătorilor rom. gr. or. din protopopiatele consistoriului aradan din dreapta Murĕşului"*, ci ca şi membri ordinari ai reuniunei învĕţătorilor din comitatul Aradului, la care suntem membri mai mulţi învĕţători români din comitatul Aradului.

Drept aceea declarăm de scornituri tendenţióse şi de neadevĕruri tóte invinuirile, ce le aduce redacţiunea tribunei în Nr. 225 prin articlul *„Esces de zel"* îndreptate atât asupra RVDomn protopop şi inspector Moise Bocşan, cât şi asupra dlui prof. Teodor Ceontea, preşedintele „reuniunei districtuali a învĕţătorilor români gr. or. din protopopiatele consistoriului aradan, ce sĕ află în drépta Murĕşului.

Arad, 10/22 Octobre, 1891.

Nicolae Stefu, învĕţătoriu. *Iosif Moldovan*, învĕţătoriu

*) Pentru cele publicate sub rubrica acésta redacţiunea nu e responsabilă. Red.

Loterie.

Mercuri în 11 Octobre.

Brünn: 17 37 40 83 3

Redactor responsabil Nicolau Ivan.

Editura şi tipariul tipografiei archidiecesan.